

određuje u svojoj kritici NS-ideologije Herbert Marcuse. U seoskom romanu odbacuje se »zemaljska sreća« zbog »idealnijih« vrijednosti. Vizija seoskog rada na njivi prikazuje se kao neka vrsta bogoslužnja, pa se čitateljstvo suočava s poznatom slikom: ispred zalazećeg sunca seljak kleči na njivi pozdravljajući skrušenom molitvom »velebne« sunčane zrake!

Pojedinac je sporedan, u prvom je planu sve ono što je nadmoćno — sunce, mrak, magla, neukrotiva priroda, idealne vrijednosti i mistika.

Autor potkrepljuje analizu mišljenjem Rolanda Barthesa, koje je izneseno u knjizi **Mitovi svakidašnjice**, iako možda nije pretjerano reći da Schweizerove analize služe kao primjeri, izvršni primjeri Barthesova razmatranja o dehistorizaciji pojava i ljudi i ljudske djelatnosti, o težnji da se one liše historijske pozadine i porijekla, kako bi se pokazale kao »prirodne« i trajno i neizmjenljivo postojeće. Unutar takva »prirodnog« uređenja čovjeku je dopušteno da pati, ali ne i da mijenja svijet.

Seoski roman prikazuje selo kao idealnu tvrdavu koja bi trebala odoljeti historijskom kretanju, a ponikao je u prvoj fazi industrijalizacije.

Posebno je vrijedno pažnje završno, četvrto poglavlje **Ideologija i književno djelo**, odnos fikcije i socijalne realnosti, premda je u izuzetno vrijednoj studiji G. Schweizera teško izdvojiti dio iz značajne cjeline u kojoj je prikazan složeni odnos između pojave seoskog romana, njegova masovnog malograđanskog čitateljstva, i širih povijesnih okvira nacionalsocijalističke ideologije i fašizma. Prijevod ove studije popunio bi u nas ne malu prazninu u specifičnom pristupu jednom književnom žanru.

Divna Zečević

Lutz Röhrich, Der Witz, Figuren, Formen, Funktionen, Metzler, Stuttgart 1977, 343 str. + 52 table.

»Dva prijatelja naruče u restoranu ribu. Halapljivi brzo uzme veći i bolji komad. Onaj drugi, koji je ostao prikraćen, ozlojađeno prigovori zbog nepristojnosti. 'Dobro, kaže prvi, a što bi ti učinio da si bio na mom mjestu?' 'Uzeo bih, naravno, manji komad.' 'Što se onda buniš, pa dobio si ga'. (str. 115).

Motiv toga vica može se pratiti u prošlosti sve do petog stoljeća prije naše ere. Uostalom, smatra autor, svi su vicevi već izmišljeni. Nema novih viceva; samo se stari vicevi iznova pripovijedaju. Mogli bismo tu misao donekle korigirati: svi su motivi već izmišljeni i oni sele iz jednoga usmenoknjiževnoga žanra u drugi. Vic je, čini se, najotporniji oblik folklornoga stvaralaštva. Dok su usmene priče i u suvremeno doba djelomično uzmakle pred stvaralaštvom koje se posređuje putem medija odnosno tiska, vic upravo uz pomoć medija ili usprkos toj pomoći usmeno cirkulira i funkcionira i dalje. Vic je stoga najživlji oblik suvremenoga folkloru u različitim ljudskim sredinama.

Upravo zbog toga on postaje predmetom interesa folkloristike i etnologije.

Lutz Röhrich najprije istražuje etimologiju, povijest značenja samog pojma vic, definiciju i terminologiju. Zatim promatra vic u okviru znanosti o književnosti, i to zajedno sa srodnim vrstama kao što su anegdota i švank. U okviru književnoznanstvenog razmatranja posebno se osvrće na strukturu i izgradnju vica i na agresije sadržane u vicevima. »Gotovo u svim vicevima izražava se neka agresija koja je usmjerena prema nekome ili nečemu o čemu se možemo smijati. Vic nikoga ne poštuje, ni starost ni bolest, nikakve ideale ni etičke predodžbe, ni moć ili ugled bilo koje moćne osobe. Unutarnja struktura vica počiva upravo na uklanjanju distancā, što možemo označiti kao 'komični konflikt'.« (str. 14)

Vic postaje predmet etnološkog odnosno folklorističkoga istraživanja zbog ovih razloga: 1. Vicevi se pripovijedaju, oni kruže od usta do usta. 2. Pripovijedanje vica pretpostavlja društvenost, ljudsko međusobno druženje. 3. Kao i sve ostale narodne priče, vic je anonimn. Nitko ne zna kada je neki vic nastao, kako se širi. Vic nema autora. 4. Vic djeluje samo ako ga auditorij još nije čuo. Pa ipak motivi viceva vrlo su stari (vidi uvod ovoga prikaza). 5. Etnologija i folkloristika istražuju ono što se ponavlja i što je tipsko. Tipski likovi i tipične situacije značajka su vica (rastreseni profesor, sudac i tuženi, narednik i vojnik, različiti regionalni tipovi, vicevi u restoranu, u prvoj bračnoj noći, preživjeli na osamljenom otoku, novopridošli kod svetog Petra na nebu i sl.). 6. Kao i svi ostali oblici usmene književnosti, vic podliježe zakonima oblikovanja varijanata. Vicevi se ponavljaju u varijantama svakoga novog pripovijedanja u svakoj novoj sredini. A to, po autorovu mišljenju, dokazuje da se radi o tradicijskim narodnim pričama. Sa stajališta etnologije odnosno folkloristike, smatra autor, potrebno je istražiti s jedne strane vic kao oblik pripovijedanja, a s druge strane potrebno je ispitati njegovu ulogu u komunikacijskom procesu.

Ova knjiga Lutza Röhricha vrlo je iscrpna i vrlo dobro sistematizirana. Nakon poglavlja koje sam ovdje pokušala rezimirati, i u kojima se utvrđuju pretpostavke istraživanja, dolazi analiza viceva: tehnika vica i jezika vica, komični konflikti s logikom, sa stvarnošću, s moralom i društvenim redom, tjelesni i psihički defekti, socijalni, religijski i politički konflikti, etnički vic, vic u slikama. Posebno ističem iscrpnu bibliografiju uz svako poglavlje, koja može dobro doći svakom budućem istraživaču viceva.

Ova je knjiga ujedno i zabavno štivo jer za svaku temu kojom se bavi daje odmah konkretne primjere, a to su dobri i dobro ispričani, odnosno napisani vicevi: Lutz Röhrich

— stručnjak izmjenjuje se s Lutzom Röhrichom dobrim pripovjedačem viceva. Ipak knjiga ostaje upravo ono što je autor i želio: ona nije antologija viceva ni kompendij različitih teorija o vicu. Knjiga je uvod u kompletnu problematiku vica koja zadire u područja nekoliko znanosti: filozofske estetike, psihologije, znanosti o književnosti i folkloristike.

Čitajući ovu knjigu sa stajališta naše folklorne građe i aktualne situacije u našoj folkloristici, postavljam pitanje: a što je s našim istraživanjem vica? Zaokupljeni folklornom tradicijskom građom, koje još uvijek ima u izobilju i koja još nije istražena na odgovarajući način, vic smatramo manje značajnim i vrijednim. A ipak on živi u nas, mogli bismo reći, u velikim količinama. Vic reagira promptno na svakidašnje događaje u ljudskim grupama i na opća društvena zbivanja u nas. Služi se motivima tradicijskoga folkloru i svjetskim repertoarom viceva. Iz usmenoga pripovijedanja prelazi u medije, iz medija se vraća natrag u usmeno pripovijedanje. Koliko li tema za folklorističko i etnološko istraživanje!

Dunja Rihtman-Auguštin

Olinko Delorko, Zanemareno blago, O hrvatskoj narodnoj poeziji, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1979, 396 str.

Pred nama je knjiga koja sadrži trideset i šest Delorkovih radova s područja usmenog pjesništva. Radove je autor objavljivao u raznim našim periodičkim publikacijama u razdoblju od godine 1954. do godine 1971. Radovi su u knjizi poredani kronološki, prema godini objavljivanja.

Knjiga započinje tekstom o kazivačici Matiji Šešelji, a Delorko na taj način, pomalo simbolički, već na samom početku ukazuje na značenje kazivača koji nose u sebi blago naše narodne poezije, koji kazuju tu poeziju na svoj, osobit način, ne